

Uit de februari-editie van "Léérkracht"

Dyslexie als verlegenheidsdiagnose

Hoe een kubus een aardappel wordt

Niet alle dyslectische kinderen zijn dyslectisch. Wiskundeleraar Olly Satoer werpt zich op als ambassadeur van de functionele optometrie. Die maakt onderscheid tussen behandelbare oogafwijkingen en echte dyslexie.

Olly Satoer was leraar wiskunde. Hij gaf les aan brugklas tot examenklas, aan mavo tot vwo. Hij kwam terecht op het Jac. P. Thijssen College in Castricum, en bleef er, zoals dat gaat in het onderwijs. Tevreden oefende hij zijn beroep uit, al verbaasde hij zich soms over leerlingen die onbegrijpelijke fouten maakten. Gaf hij een opdracht een piramide te tekenen, of een kubus, kwamen er de raarste dingen uit.

Toen ging hij naar Indonesië.

'Zoals je weet hebben in Indonesië de Chinezen de handel in handen. Ik heb Indoneisch en Chinees bloed, maar ik had mijn achtergrond tot dan toe altijd ontkend. Een beroep in de handel had ik nooit overwogen. Het bezoek aan de plek van mijn roots was een keerpunt in mijn leven.' Satoer ontmoette in Indonesië Indo-Chinezen die bezig waren met een nieuw soort brillenglas, polycarbonaat. Een kunststof die sterk, dun, licht en milieuvriendelijk is. Satoer: 'Ik kende de eigenschappen van het materiaal, en dacht: 'Als dát geen succes gaat worden...'

Hij besloot naar de fabrikant in Taiwan te stappen, en te proberen een licentie voor de Nederlandse markt te krijgen. Het lukte. En zo ging hij, in zijn vrije tijd, de optiekmarkt op. 'Aanvankelijk met weinig succes. Die markt zat zo dicht als levenslustige mossel. Ik kwam er niet tussen. Zeven jaar geleden ben ik mijn bedrijf begonnen, en pas twee jaar geleden kon ik voor het eerst zeggen dat het een succesvol jaar was geweest.'

Van het begin af aan had Satoer het gevoel dat er verwantschappen waren tussen de optometrie en zijn andere vak – wiskunde gaat ook over lijnen en objecten tenslotte -, maar op een gegeven moment werd dat gevoel wel heel sterk.

'Ik kwam in contact met functioneel optometristen. Dat zijn mensen die niet alleen ogen doormeten, maar zich ook bezighouden met gedrag. Ze bekijken hoe en waarom iemand ziet zoals hij ziet, ze houden zich met meer bezig dan zien. Ruimtebeleving bijvoorbeeld. Het is een specialisatie waar niet iedereen voor in de wieg gelegd is. Je moet een idealist zijn. De opleiding kun je alleen in Kopenhagen of de VS volgen, en met klanten ben je zo tweeënhalve uur bezig. Commercieel is het vaak niet interessant.'

De functioneel optometristen vertelden Satoer iets dat bij hem een belletje deed rinkelen. Ze hadden het over oogafwijkingen waardoor kinderen klachten hadden die werden aangezien voor dyslexie. Fixatie disparatie noemden ze het, een afwijking waardoor de

beelden op het netvlies van het linker- en het rechteroog, in de hersenen niet precies op elkaar komen te liggen. Wie er last van heeft ziet slechts met grote inspanning scherp, en ziet dansende letters, verspringende regels, ziet kortom zijn beeld constant veranderen. Om erachter te komen wat er aan de hand was deden de FO-ers testen met hun klanten waarvan sommige onderdelen leken op de wiskundeopdrachten die Satoer in de klas gaf. Satoer: 'Ineens zag ik Leo voor me. Een jongen die ik in de brugklas had gehad, en die echt geen piramide kon tekenen. 'Meneer, ik kán het niet', had hij in paniek uitgeroepen. Wat die optometrist vertelde was een Aha-erlebnis.'

Met andere ogen keerde Satoer terug naar zijn school, waar hij nog steeds wat uren les gaf. 'Ik testte af en toe wat leerlingen en schrok me rot. In het afgelopen jaar heb ik er twaalf doorgestuurd naar een functioneel optometrist. Twaalf! Alleen op mijn school. Fixatie disparatie is echt een onderschat probleem. Ik denk dat maar een klein deel van de nu als dyslectisch aangemerkte kinderen echt alleen maar dyslectisch is.'

Orthopedagoog Roel de Groot denkt dat Olly Satoer daar weleens gelijk in kan hebben. 'Er is veel hysterie over dyslexie. Het is een bredere problematiek dan leren lezen en spellen. Dyslexie is een verzamelbegrip. Het is de eindresultante van een proces, waarbij de problemen van het verwerken en het organiseren van gegevens zich opstapelen.'

Ook **Oogarts Willemien Manschot geeft Satoer en de functionele optometristen gelijk**. Ze werd zelf functioneel optometrist, nadat ze zich in de materie had verdiept, en stelde een syllabus over de functionele optometrie samen. Hierin schrijft ze: 'Dyslexie is een pseudowetenschappelijk etiket geworden. Vaak is het een verlegenheidsdiagnose. Echte dyslexie is betrekkelijk zeldzaam.'

15% van de kinderen van zeven tot negen jaar heeft volgens Manschot lees- en leerproblemen. Als deze kinderen onderzocht worden door een oogarts, is met de ogen van 95% van hen niets aan de hand. Een functioneel optometrist kan met een analyse van het lezen bepalen of er met het zien van zo'n kind iets mis is. Volgens Manschot wordt bij 90% van de kinderen met 'een zogenaamde dyslexie', onrijpheid in de ontwikkeling van de visuele vaardigheden geconstateerd.

Met een therapie kunnen veel van die kinderen worden geholpen. Een bril om de spanning te verminderen, en oefeningen om rustiger te leren zien. 'Een kind met de juiste stressverminderende bril cq. oefenbril, wordt minder moe, concentreert zich beter, zit rustiger, en leest beter.'

Roel de Groot: 'Kinderen die moeilijk leren lezen hebben vaak problemen met de visuele perceptie. Ze kunnen de gerichte oogbewegingen niet goed krijgen, waardoor ze bijvoorbeeld letters ondersteboven zien. Maar of dat voor 90% van de dyslectische aangemerkte kinderen opgaat, betwijfel ik.'

Er moet bij het verhaal van de FD en de ten onrechte dyslectisch genoemde kindertjes een kanttekening worden geplaatst. Niet alle kinderen waarbij dyslexie is geconstateerd, zijn alleen maar visueel onrijp. Een deel heeft last van allebei de problemen. Dyslexie zelf is niet te verhelpen (dat beweren de functioneel optometristen overigens ook niet). Het is dus niet zo dat alle kinderen die bij een functioneel optometrist terecht komen, ineens vlot en gemakkelijk leren lezen en schrijven. Ook is het betrekkelijk eenvoudig vast te stellen of een kind echt dyslectisch is of niet, stellen psychologen en neurologen die zich met dyslexie bezighouden. Dyslectische kinderen hebben een beperking in de activiteit van de linker hersenhelft. Die kun je waarnemen.

Bij Dion Baltès werd door functioneel optometrist Rob Groenink fixatie disparatie geconstateerd. Zijn moeder, Debora Baltès: 'Dion hield zijn hoofd scheef waardoor zijn horizon niet recht was; en het midden zat bij Dion meer naar rechts doordat hij zijn rechteroog meer naar voren duwde. Hierdoor verschoof zijn beeld constant.'

Groenink legde aan Dion en zijn moeder uit dat Dion geen oogafwijking heeft, maar dat het misgaat bij de samenwerking van zijn twee ogen. En hij vertelde dat Dion eigenlijk te véél doet. 'Lezen is voor luie mensen.' Dion spande tijdens het lezen zijn nekspieren aan, en hield steeds zijn adem even in.'

Om het lezen rustiger te maken kreeg Dion een prismabril om te voorkomen dat zijn beeld telkens verschuift, en oefeningen voor thuis. Debora Baltés, een half jaar later: 'Hij had helemaal geen zin in die bril, maar toen hij hem eenmaal had, heeft hij hem nooit meer afgedaan. 'Alles is rustiger geworden', zei hij. En hij werd zelf ook rustiger. Hij is er echt door veranderd. Het lag niet meer aan hem. Een enorme kick voor zijn zelfvertrouwen. Het gaat op school ook veel beter, ook met lezen, ja.'

Olly Satoer is ervan overtuigd dat er voor scholen een taak weggelegd is in het tijdig opsporen van fixatie disparatie. Natuurlijk kunnen leerkrachten niet de uitvoerige analyse doen die de functioneel optometristen uitvoeren, maar ze kunnen wel als eersten constateren dat er iets aan de hand is. 'Er zijn kenmerken die leerkrachten, vooral leraren wiskunde, L.O., en de talen, niet kunnen ontgaan. Een leerling die geen piramide of kubus kan natekenen, valt op; een leerling die nooit een bal vangt ook. Kinderen met FD lezen verder vaak hikkend, hebben een slordig en onregelmatig handschrift met ruime, ongelijke spaties, hebben vaak last van hoofdpijn, zijn aan het einde van de dag onevenredig moe, en hebben concentratieproblemen.'

FD-ertjes vallen echter niet altijd op. Er zijn slimmeriken die hebben geleerd om ezelsbruggen te bouwen. Die hockeyen of tennissen. Die weten dat ze hun vinger moeten bijsturen wanneer ze die naar iets toe bewegen. Als je die kinderen vraagt om met hun wijsvinger naar hun neus te gaan, lijkt er niets aan de hand te zijn. Maar ook voor die kinderen is lezen een crime, is naar school gaan dodelijk vermoeiend, en is een simpel opdrachtje van Olly Satoer onuitvoerbaar.

Functionele optometrie is nauwelijks bekend in Nederland.

Opticiens hebben hun eigen winkel, en oogartsen weten niet van het bestaan af, vermoedelijk doordat de academisch gevormde artsen niet of nauwelijks communiceren met opleidingen met een lagere (hbo-)status. Ook speelt mee dat de functionele optometrie niet alleen maar een harde wetenschap is: ze betreft biologische, sociale en psychologische aspecten in het verhaal. Daar hebben artsen geen affiniteit mee. In de VS is de behavior optometry wél een academische opleiding, daar liggen de verhoudingen anders. Satoer verzorgt intussen de pr voor negen samenwerkende functioneel optometristen. FD móet meer bekendheid krijgen, vindt hij, opdat meer kinderen kunnen worden geholpen: hoe eerder je erbij bent hoe meer effect. Er is helaas wel een probleem. 'Er zijn te weinig functioneel optometristen

in Nederland. Er zijn nu al enorme wachtlijsten. Maar zolang er nog kinderen naar het speciaal onderwijs gestuurd worden omdat men denkt dat er van alles met ze aan de hand is terwijl het probleem eigenlijk beperkt is, blijf ik roepen.'

*Tekst Marjolein van Rotterdam
(foto's opgenomen bij Van Els Optometrie te Heemskerk)*